

kötete, különböző fajsúlyú írások elegendő gyűjteményének. De ez ugyanakkor arról is árulkodik, hogy Holti Mária számára immár nem magától értetődő tevékenység, önfeledt mesélés a novellaírás. Ámbár az is az igazsághoz tartozik, hogy a modern prózaírók általában „tudatosabbak”, mint ő. De keserves tapasztalatai vannak neki is (miként azt az *Ezer zizzenés* darabjai bizonyítják), megannyi kortársához hasonlóan, az „elbeszélés nehézségei”ről.

P. NAGY István

A KANIZSAI KÖZSÉG RÉGÉSZETI LELETEINEK ELSŐ ÁTTEKINTÉSE

Szekeres László: *Kanizsa múltja a régészeti leletek fényében*. Monográfija Kanjiže — Kanizsa monográfiája, Studije — Tanulmányok 1, Kanizsa, 1986

Bácskában a századforduló után csak az utóbbi másfél-két évtizedben lendült fel ismét a helytörténetírás. E munkába a régészek is bekapcsolódtak, s a készülő monográfiákban e tudományág eredményei is helyet kaptak. Szekeres László vázolta Zenta és Gombos legrégebbi történetét, részt vett az ómoravicai falumonográfia előkészítésében, ő írta a 'közeljövőben megjelenő Szabadka-monográfia őskori és középkori fejezeteit. E művek közé illeszkedik a kanizsai község múltját tárgyaló dolgozata. Túlzás nélkül állítható, hogy e könyv megírására ő volt a leghivatottabb. Egyrészt: igen jól ismeri Kanizsa régészeti leleteit. A szabadkai Városi Múzeum munkatársaként a község régészeti szakfelügyeletét ő látja el — 1973-ig egyedül, azóta a múzeum másik régészével, Ricz Péterrel együtt. Másrészt, egy korábbi művében behatóan elemezte Északkelet-Bácska középkori településtörténetét.

Szekeres László is eddig alkalmazott módszere szerint dolgozott. Már a bevezetésben utal arra, hogy tudásunk véges, így a múlt számos részlete még ismeretlen. Emiatt számos probléma megoldatlan, és ennél is több az azonos forrásanyagot eltérő módon értelmező elmélet. A szerző emiatt a könyv későbbi fejezeteiben, miközben saját álláspontját ismerteti, nem mulasztja el, hogy egy esetleges másik magyarázatról is szóljon. Így pl. Visy Zsolt elgondolását követve Szekeres László úgy vélekedik, hogy az I. század elején a szarmatákat az Alföldre az erdélyi dákok hívták be ütközőként az előretörő rómaiak ellen, de azt is megjegyzi, hogy a szakemberek többsége szerint éppen a terjeszkedő Római Birodalom indítványára a dákok támadások elfogása céljából jelentek meg itt a szarmaták. Továbbá a szerző szerint a X—XI. századi köznépi temetők — ezeket egy régi, ma már túlhaladott szakkifejezéssel Bijelo Brdo-i kultúrának is szokás nevezni — csak

a 970-es évektől kikeltek, annak ellenére, hogy újabban több kutató is amellett érvelt, hogy e sírmezők már a X. század első felében is léteztek.

Túlságosan is elmerülnék azonban a részletekben, ha ismertetésben arra törekednék, hogy számba vegyem, a könyv szerzője az összes ma még eldöntetlen kérdésben melyik álláspontot fogadja el. Annyit érdemes kiemelni, hogy Szekeres László a kanizsai község régészeti leleteinek bemutatásakor vajdasági régészeti kalauzában kialakított vázhoz tanítja magát. Megnyilatkozásai az új kutatási eredmények ismeretéről tanúskodnak. Csak egy helyen bukkan fel egy régi, már kellőképpen cáfolt elmélet. Több tudományág egybevágo eredményei szerint a magyar őshaza nem a Káspi-tó partján keresendő.

Mint a kisebb tájegységek régészeti leleteit bemutató munkák nagy része, e könyv is híven tükrözi a régészeti kutatás lehetőségeit és határait a szabadkai múzeum gyűjtési területén az utóbbi néhány évtizedben. E tényezőről feltétlenül szólni kell, mert csak ennek fényében válnak érthetővé a mű egyes eredményei és hiányai is. Európa-szerte elterjedt kutatási módszer a terepbejárás, az így felfedezett lelőhelyek térképe vetítése, és ezáltal az egykori települési kép rekonstrukciója. Vajdasági viszonylatban mégis kevés előzménye van a könyvben közzölt térképnek, amelyből kiderül: az Alföld más részeihez hasonlóan a kanizsai község területén is a kisebb-nagyobb vízfolyások partjait tartották megtelepedésre alkalmas helynek — az őskortól kezdve a középkor végéig. A térképre a könyv szerzője ötvenkét lelőhelyet jelölt be, ami elég nagy számnak tűnhet, mégis kevés. Az Alföld hasonló nagyságú, azonos természeti adottságokkal rendelkező, szomszédos vidékein ugyanis hatszor-hétszer ennyi lelőhelyet sikerült azonosítani, és nem sok okunk van kételkedni abban, hogy Kanizsa környékén is meglenne erre a lehetőség. A lelőhelyek aránylag csekély száma semmiképpen sem magyarázható a szabadkai múzeum munkatársainak a mulasztásával, hanem a rendelkezésre álló szerényebb eszközökkel.

A helytörténetírók általában arra törekuszenek, hogy munkájukat a „szűkebb pátriájuk” története iránt érdeklődő laikusok és a történelmi kérdéseket jobban ismerő szakemberek is haszonnal forgathassák. Így az általános történelmi fejlődésről szóló részeket is tartalmaznak az ilyen munkák, elsősorban azért, hogy ezáltal a helyi események mozgatórugói váljanak érthetőbbé, de olvashatunk a helytörténelmi monográfiákban részletkérdésekről is, pl. egy-egy fontosabb régészeti leletről. Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy az általános és a helyi vonatkozások közti arány szintén szorosan összefügg a kutatás lehetőségeivel. Az általános történelmi képet ugyanis csak ott lehet helyi színekkel gazdagítani, ahol van ehhez leletanyag. Emiatt a rendelkezésre álló anyagi eszközök nagyságának is fokmérője, hogy Szekeres László ezen könyvében a Kárpát-medencei vagy délkelet-európai fejlődés bemutatásához

viszonyítva kissé háttérbe szorul a helyi viszonyok ábrázolása. A község területén ugyanis még csak igen kis számban kerültek elő neolitikus kultúrák nyomai, a vaskori, a hun kori vagy IX. századi leletek pedig egyelőre még teljesen hiányoznak. A középkori településtörténet ma még csak bizonytalanul körvonalazható részletei — ilyen pl. a kanizsai vagy a horgosi földvár, a martonosi vagy a két adorjáni monostor — szintén csak újabb ásatások segítségével pontosíthatók. Különösen a hun kori leletek hiánya meglepő, mert a község régebbi történetének — miképp a könyv is utal erre — ez volt az egyik legfényesebb korszaka. A hun fejedelmek központi szálláshelye a 420-as és 450-es évek közt valahol Hódmezővásárhely és Zenta közt állt, erre azonban a fejedelmi gazdagságú szeged—nagyszéksői halotti máglya maradványa-in kívül még egyetlen lelet sem utal. A hiányt Szekeres László jó érzékkel egy idevágó írott forrás, Priszkor rhétora leírása segítségével igyekszik pótolni. Kevésbé szerencsés választás volt viszont a magyar honfoglalás eseménytörténetét a horgosi, a kispiazi, a kishomoki és a velebiti sírlelet mellett egy másik középkori forrás, Anonymus segítségével ábrázolni. Az újabb kutatás ugyanis meggyőző érveket sorakoztatott fel a Gesta Hungarorum hitelessége ellen.

Ismertetésem címében említettem, hogy ez az első olyan dolgozat, amelynek célja a kanizsai község régészeti leleteinek áttekintése, a kezdetektől a középkor végéig. A forrásanyag egyenlőtlen megoszlása miatt több problémát megoldatlanul kellett hagyni. Így Szekeres László könyvének elolvasása után pontos képet alkothatunk arról is, melyek azok a nyitott kérdések, amelyeket a jövőben új ásatási eredmények alapján lehet majd megválaszolni. Végezetül még csak annyit emelnék ki, hogy e mű egy dicséretes kezdeményezés első hírnöke: a kanizsai Művelődési Öngazgatási Érdekközösség tanulmányosorozatot indított a város első említésének (1093) közelgő, kilencszázadik évfordulójára.

TAKACS Miklós

A SZERELEM FREUDI NYELVÉN

Bernáth Béla: *A szerelem titkos nyelvén*. Gondolat, Budapest 1986

Egy kultúra életrajzában mindig jellegzetes vonulatot képez a *nyelvi tabuhoz*, az etikai okokból megnevezhetetlenhez való viszony, amelynek körébe az európai civilizáció vonatkozásában általában az anyagszere és főleg a nemiség, a szaporodás fogalmi tartoznak. Sajátos szokott lenni az a pillanat és mód is, amikor és ahogyan a különböző tudatformák, az irodalom, a folklór szembesül ezzel a jelenséggel és a viszonyulással, s az még inkább, amikor más nyelvek, kultúrák szóki-